

מו"ר הגאון רבי משה חיים דימנטמן שליט"א

ראש הכולל

בדין תחלתו בפסול וסופו בכשרות

שנינו במס' ב"ב מג, א גבי בני העיר שנגנב ס"ת, אין אנשי העיר יכולין להעיד על הגנב – משום נגיעה בעדות. ומקשה הגמ' וליסלקו בי תרי מינייהו וכו'. ומקשה התוס' והא בעי תחלתו וסופו בכשרות. ור' לחלן בנוגע לתי' התוס'.

ובחדושי הרשב"א שם מתרץ בשם הראב"ד דכי אמרינן תחלתו בפסלות וסופו בכשרות פסול, דוקא בפסלות דגופא או קורבא, אבל הכא פסול נוגע – משום חשש שיקרא והוי פסול הגדה, וכי נתסלק החשדא, כשרין. ועוד מתרץ הראב"ד דגבי ממון לא מיקרי תחלתו בפסלות, דכיון דמטי ל"י הנאה מיני, לאו בר עדות הוא כלל, והשתא הוא דאחיל עלי שם עד, וה"ל תחלתו וסופו בכשרות, דההיא שעתא לאו עד הוא כלל, דאין אדם מעיד לעצמו, ודמאי לההיא דאמרינן במס' מכות, במקיימי דבר הכתוב מדבר. והני לאו עדים נינהו ולא אמרינן. עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה (=עשבמבי"כ). אבל בפסול אחר, עדים פסולים מיקרו.

וב' תירוצים הללו תלוי מהו פסול נוגע, לתי' א' הני"ל פסולו משום חשש שיקרא, וכיון דלאו פסול הגוף הוא, ל"א תחלתו בפסלות, ושפיר הוי עד מעליא לאחר הסילוק.

והתי' ב' הני"ל ס"ל בפסול נוגע הוי משום בעל דבר, וכיוון דבע"ד לאו עד הוא בכלל, ל"ש בזה תחלתו בפסלות, דהראב"ד לשיטתו במכות, דבע"ד ל"א עשבמבי"כ, משום דלאו עד הוא בכלל, והכא נמי לא מיקרי תחילתו בפסלות, כיון דלאו עד הוא בכלל. וסברא דמילתא דתחלתו בפסלות עושה פסול גם על סופו, וכמו בעד פסול פוסל את כל העדים הכשרים, או עדות פסולה בחלקה, נפסלת כל העדות. וכיון דבע"ד אינו פוסל שאר העדים, דהרי אינו עד בכלל (ואין הוא בגדר "עד פסול") כמו"כ ל"ה תחלתו בפסלות וכנ"ל.

(ובנוגע לפסול נוגע – ב' השיטות הני"ל, מפורש בחד' הר"י מיגש ב"ב מה, ומהר"ם מלובלין שם. ור' רש"י סנהדרין כב, ב, ב' לשונות וכנ"ל, ור' קה"י סנה' בשם הג"א עיי"ש. ור' בסמ"ע ושי"ך חו"מ סימן לז).

מיהו ב' התירוצים הני"ל שייך רק אם נאמר דתחלתו בפסלות מהו פסול גם על סופו, ממילא שייך לומר ת"י א' דכיון דנוגע הוי רק חשש שיקרא ואין

הוא פסוה"ג, ל"ש דינא דתחלתו בפסלות. וכן ת"י ב' דנוגע הוי בע"ד, ואין הוא בגדר עד פסול וכדלעיל.

למדנו בב"ב קכח, א"ש שלח ליה ר' אבא לרב יוסף בר חמא היה יודע לו בעדות קרקע עד שלא נסתמא פסול, ושמואל אמר כשר אפשר דמכוין... מיתבי היה יודע לו בעדות עד שלא נעשה חתנו ונעשה חתנו פיקח ונתחרש פיתח ונסתמא... זה הכלל כל שתחילתו או סופו בפסלות פסול תחילתו וסופו בכשרות כשר, תיובתא דכולהו תיובתא. ובפשט הסוגיה נראה דבהו"א למדנו דסומא פסולו נובע מסיבה טכנית שאינו יכול לכוון את העדות, ולמסקנת הסוגיה אלם הוי פסול הגוף דכתיב אם לא יגיד – בראוי להגדה. ולכן שייך בו דין תחילתו בפסלות. אלא דחידש הרשב"ם דאינו פסול הגוף ומ"מ בעינן שיהיה ראוי להעיד בשעת הראיה, ואלם אינו ראוי דע"י כתב הוי "מפי כתבם". ובשו"ע חו"מ מו, לו פסק המחבר: "חתם כשהיה בריא ונשתתק הוא אינו יכול להעיד על כתי"י אבל אחרים מעידים". ודייק הש"ך שם ס"ק צג מדבריו: "אבל נשתתק אינו יכול לחתום בשטר", כלומר אלם אינו יכול להיות עד אפי בשטר למרות שאין בשטר חסרון של "מפי כתבם" ודלא כרשב"ם. קצוה"ח שם ס"ק יט ביאר דאילם הוא פסול הגוף ומקורו בגמ' גיטין עא, א"ד תניא אם לא יגיד פרט לאלם" (ועיין בקצוה"ח בביאור הסוגיה שם). עוד נפק"מ העולה מהגדרת אילם כפסול הגוף מצאנו בהל' קיום שטרות. הרמ"א בחו"מ מו, ז הביא בשם הריב"ש "ויכולים להעיד עדות זאת מתוך כתבם וא"צ להעיד בפיהם", דבקיום שטרות הקלו, קצות שם. ממילא אם אילם פסולו משום מפי כתבם יוכל להעיד בקיום שטרות, אבל אי הוי פסול הגוף פסול נמי לעדות הקיום.

אולם הרשב"ם ד"ה ונתחרש מפרש דתחלתו בפסלות, פסול, משום דבעי דבשעת ראיה יהא ראוי להעיד, וכיון דבשעת ראיה הוי פסול ואין ראוי להעיד אז, פסול גם אח"כ כשנתרחק. ולפי"ז ל"ש התירוצים הנ"ל, נהי דנוגע הוא לאו פסוה"ג אלא חשש שיקרא, או פסול בע"ד, מ"מ סו"ס בשעת ראיה אינו ראוי להעיד. והמרדכי ב"ב ס"י תקלט מתרץ קושית הראשונים, דכיון שמתחילה היה בידו לסלק עצמו, קרינן ביה תחלתו בכשרות ול"ד להיא בפי"י דהתם לא מצי לסלק עצמו ע"י"ש. וצ"ל דהמרדכי אינו סובר כהראב"ד דלעיל, משום דאם תחלתו בפסלות, פוסל בסופו כמו בנמצא אחד מהם קא"פ, א"כ מה מהני הא דבידו להסתלק בשעת הראיה. סו"ס לא נסתלק והוי פסול. וצ"ל דהמרדכי סובר כהרשב"ם דלעיל, דתחלתו בפסלות פסול משום דאינו ראוי להעיד, וכיון דבידו לסלק עצמו בשעת הראיה, מיקרי ראוי להעיד בשעת ראיה.

והתומים (סימן לד סקכ"ח) תמה ע"ז דהרי בקרוב ונתרחק כגון ההיא דפי' י"נ דה"י חותנו בשעת רא"י ונתרחק אח"כ, הרי בידו לגרשה, והוי ראוי להעיד בשעת רא"י. ועיין בספר נחל יצחק סי' לד על הש"ך סעי' כט, ענף א' דכ' בזה דבידו לגרשה ל"ח בידו כ"כ כמו הא דבידו לסלק עצמו. וצ"ב. דאע"פ דבש"ס מבואר דלגרשה הוי בידו היינו במקום שפוטר מן היבום דודאי תתראה לקבל הגט. אבל בעלמא אע"פ שמדינא דגמ' מגרשה בע"כ, מ"מ יכולה לברוח מלקבל גיטה ואינו יכול לזכותה בע"כ. ועי"ש.

היוצא מהאמור, ב' תירוצי הראב"ד, שייך רק אם נאמר דתחלתו בפסול, הוי פסול המתפשט לעולם וכמו בנמצא א' מהם קא"פ, ולכן נוגע כיון דא"י פסה"ג אלא חשש שיקרא, או דהוי בע"ד, ואין הוא בגדר עד פסול, ליכא דינא דתחלתו בפסלות.

מיהו לפי הרשב"ם והמרדכי, בעי שיהא ראוי להעיד בפועל בשעת רא"י, ולכן – אומר המרדכי – "בנוגע" ל"ש תחלתו בפסלות דכיון דבידו לסלק עצמו בשעת ראיה, מיקרי ראוי להעיד בשעת ראיה. וקרוב ונתרחק א"י כ"כ בידו לגרשה וכדלעיל.

וחנה הנתיבות (סי' לו סק"י) הביא ד' התומים, דלפי הראב"ד בבע"ד ל"א עשבמב"כ, כיון דאין הוא עד בכלל, גם אשה אין היא בגדר עד פסול אלא אינה עד בכלל. ולפי"ז – אומר הנתיבות – דה"ה עכו"ם וקטן ליכא דין נמצא א' מהם קא"פ לבטל עדות השאר. ולפי הראב"ד הנ"ל דמדמה דינא של תחלתו בפסלות לדינא דנמצא א' מהן קא"פ, דבבע"ד ל"ש דינא דתחלתו בפסלות, לפ"ז צריך להיות דקטן והגדיל, ליכא דינא דתחלתו בפסלות כמו דליכא דינא דנמצא א' מהם קא"פ, ושנינו בכתובות כח, א דרק בקיום שטרות הקילו להעיד בגודלן מה שראו בקוטנן, משמע דשאר עדיות פסול משום דתחלתו בפסלות. והיה אפ"ל דפסולו הוא משום דלא דייק, ולכן אף דל"ש דינא דתחלתו בפסלות, מ"מ פסול מטעם דלא דייק. אך הריטב"א שם כ' להדיא שפסולו בשאר עדיות הוא משום תחלתו בפסלות וכ"כ הרמב"ם (פ"י מהי עדות ה"ב). וכן זכורני דגבו"א ריש מכות מיישב למאי בעי קרא למיפסל קטן מעדות, תיפוק לי מדין עשאא"ל ומיישב דקטן והגדיל, פסול מטעם פסול דקרא "ולא קטנים", דאילו מטעם עשאא"ל, הרי קטן והגדיל כשר עי"ש.

וכן יש להקשות דגם בנכרי ליכא דינא דנמצא א' מהם קרוב או פסול, לפי ד' הנתיבות דלעיל, ולפי הראב"ד הנ"ל ליכא חסרון בגוי שנתגייר, דתחלתו בפסלות ל"ש לפי הנ"ל, כיון דל"ה שם עד בגיותו, ובתוספתא פ"ה דסנהדרין תניא בהדיא דנכרי שנתגייר איכא ב"י פסול דתחלתו בפסלות.

ו"בד קודש" (ח"ב ס"י יט) מיישב ד' הראב"ד, דס"ל דתרתיה איתנהו ביה: (א) תחלתו בפסלות היינו בהפסלות של תחלתו פוסל גם את סופו, ודבר זה אינו אלא בפסויע ולא בבעי"ד שאינו עד כלל כמו בנמצא א' מהם בעי"ד, דאינו פוסל השאר וכדלעיל. (ב) בעי' שיהא ראוי להעיד בפועל בשעת ראיה. כד' המרדכי דלעיל. וענין זה שייך גם בבעי"ד וכדלעיל, אלא דלגבי זה מהני סברת המרדכי דבידו לסלק עצמו בשעת ראיה.

לפי"ז יוצא דצריכים ב' הטעמים להכשיר בעי"ד שנתסלק, דמצד דין הפסלות לייש ביה משום שאינו עד כלל. ומצד הדין דבעי' שיהא ראוי להעיד בשעת ראיה מהני טעמא דבידו לסלק עצמו. ולפי"ז מיושבת הקו' אמאי בנכרי שנתגייר או קטן והגדיל, איכא דינא דתחלתו בפסלות, נהי דלייש מצד הפסלות מיחו אין ראוי להעיד בשעת ראיה. והיינו דגבי נכרי וקטן איכא פסול ב' הני"ל, ו"גרות" לאו בידו הוא כמבואר בקידושין סג, ב. ובבעי"ד ליכא פסול ב' הני"ל, משום דבידו לסלק. ולפי"ז מיושב גם קו' התומים, דקרוב ונתרחק, נהי דבידו לגרשה, מ"מ איכא פסול א' הני"ל מדין הפסלות וכדלעיל.

על תי' השני של הראב"ד, דבנוגע לייש תחלתו בפסלות, משום דהוי בעי"ד ולא עד הוא בכלל, הקשה הרשב"א והרי לגבי ממונו עד פסול מיקרי, כמבואר במס' סנה' גבי פלוני רבע שורי, דלי"א פלגי' דיבורא, משום עשבמב"כ ומסביר הראב"ד דלגבי ממונו, לאו בעי"ד הוא, אלא עד פסול ושייך בזה דינא עשבמב"כ, וכיון דמיקרי עד פסול לגבי ממונו, אמאי ל"ח תחלתו בפסלות? וראיתי בחד' הר"ן סנה' שם דמיישב קו' זו, דאמנם עדות על ממונו, בעי"ד הוי ואין לו שם עד, והתם שאני, דהעדוהו היא על השור – לדונו בב"ד בסקילה – ולכן מיקרי עד פסול ולא בעי"ד. ולפי"ז מיושבת קו' הרשב"א דבינוגע"י, לייש תחלתו בפסלות, משום דכיון דיש לו נגיעה, הוי בעי"ד ולא שם עד וכדלעיל.

ועוד מק' הרשב"א, אמאי בעינן לדין סילוק, אפי' בלא סילוק, נעשה פלגינן נאמנות, וכמו דאמי' גבי פלוני רבעני לרצוני, דלי"ח עד לגבי עצמו, ופלגינן דיבורא, הכא נמי ב"ינוגע"י נקבל עדותן ביחס לאחרים ולא להן (ובבעי"ד הרי לייא עשבמב"כ לפי הראב"ד דלעיל).

ויש לציין דלתירוץ הראשון הני"ל דפסול נוגע הוי חשש שיקרא, לייש להקשות דבלי סילוק נעשה פלגי' נאמנות, אף דלייש לומר עשבמב"כ, אם נוגע הוי רק חשש שיקרא ולא פסוה"ג, וכמבואר בחד' הרשב"א ב"ב לא, א מ"מ לייש לומר פלגי' נאמנות, כיון דחשוד לשקר, ואף דאומרים פלגי' נאמנות מ"מ חשש שיקרא איכא הכא. וכעיי"ז ראיתי בקה"י סנה' גבי "לדידי אוזיף בריביתא", דאמרינן פלגי' דיבורא, דישנה שיטת ראשונים דאפי' אם

הוא תובע הריבית שנתן, אמ' פלג"ד, משום דכיון דאומרים פלג"ד, ואין הוא נאמן ע"ע, אין הוא בע"ד, ונאמן על הפלוני לפוסלו. מיהו איכא עוד שיטה דהתם איירי דאינו תובע הממון של הרבית אבל אם תובע, ל"א פלג"ד, משום דכיון דהוי נוגע, ולהך שיטה פסולו משום חשש שיקרא, אינו נאמן. ואף דאם פלג"ד הרי לא יוכל לגבות הרבית, מיהו כיון דתובע הרבית, איכא חשש שיקרא, וה"נ הכא.

ועוד מקשה הרשב"א, אם לעדים המסתלקים יש קרובים באותה העיר, לא יועיל סילוקן של הקרובים, שכבר נפסלה עדותן בתחילה, מטעם תחילתו בפסלות. וכי בגרים עסקי דאין להם קרובים באותה העיר. ויש להבין מה ק' להרשב"א, נהי דיש להם קרובים, מ"מ הם גם בע"ד, ואין הם נקראים בשם עד כלל, ולכן כשמסתלקים וגם סילוק קרוביהם, מהני, ול"ה תחלתו בפסלות, דהרי בתחילה לאו שם עדים עליהם. וצ"ל דס"ל להרשב"א דמצד חלקם של העדים, הם בע"ד, ולגבי חלק קרוביהם שבעיר, הם קרובים. ולפ"ז מק' הרשב"א נהי דמצד חלקם, הם בע"ד ול"ה תחלתו בפסלות, מ"מ ייפסלו מצד פסול קרוב, ואף אם הקרוב יסתלק, הוי תחילתו בפסלות. ועיין בזה.

ומסיק הרשב"א כהרמב"ן דתחלתו בפסלות היינו כשמעיד עדותו, לאיש אשר בשעת הראי, הוי פסול לו, כגון עדות על חותנו, לשעבר, דרוצה להעיד על אותו איש שהיה פסול לו בשעת הראי. אבל "נוגע" הרי לאחרים הי' גם בשעת הראי כשר, וכל פסולו הוא משום חלקו שלו, הילכך כשנתסלק מחלקו, שפיר יכול להעיד לאחרים, דלגבי אחרים הוי גם בשעת הראי כשר, ולפ"ז מיושב דמהני סילוק הקרובים שבעיר מהס"ת, וכנ"ל. וכנראה דזוהי גם ד' התוס' בב"ב שם. ור' קצות סימן לג דמיישב, לפי הרמב"ן הנ"ל, שי השו"ע שם סעי' יד ע"ש.

והרי"ף בסיום דברי הרשב"א שם, מק' גם על הרמב"ן מהא דאי בירוש' מכות פ"א ה"ז. והרי"ף מכות ג, א מדפיו: כתב כל נכסיו לבי בניא והיו העדים קרובין לזה ורחוקים לזה ריו"ח א' פסול – משום עדות שבמב"כ – ולמה פסול לשני, יסתלק הקרוב ולידניה לרחוק עפ"י העדים. והיינו דבשלמא לפי הראב"ד ב"נוגע" דל"ה פסוה"ג או דהוי בע"ד ולא שם עד הוא ולכן ל"ה תחלתו בפסלות, ניחא ההיא דירושלמי והרי"ף דכיון דהעדים קרובים לאחד, ל"מ סילוקם אח"כ, משום דהוי תחלתו בפסלות, כיון דהוי עד פסול בשעת הראי. אבל לפי הרמב"ן הנ"ל, ל"ה תחלתו בפסלות, כיון דכל פסולם הוא מחמת דקרובים לאחד, וכלפי השני לעולם כשרים, וכיון דהקרוב נסתלק, ומעידים רק לשני, אי"ז תחלתו בפסלות.

ולא ירדתי לעומק דברי הרשב"א ז"ל, דהרי הגדתם בשטר היא לפני סילוק הקרוב, והעדות לקרוב פסולה, ופוסלת גם העדות לרחוק מדין עשבמבי"כ, אי"כ איך יהני סילוק הקרוב לאחר עדותם לקרוב ולרחוק. וצ"ע וכן הקשה בברכת שמואל ב"ב סי' מא. ואפשר ליישב.

ורי' תוס' (נדה נ, א ד"ה ור"מ וכו') – דמשמע שם דאין הכי נמי לא מהני סילוק ב"נוגע", משום תחלתו בפסלות, וכוונת הגמ' ב"ב שם דיסתלקו וידונו, דבזה ל"ש תחלתו בפסלות, כיון דשם דיין הוא רק בשעת הדין ולא דמי לעדות דתלוי בראי'.

וצריך להבין התוס' שם דמקשים איך מהני סילוק שיוכלו לדונו והא הוי תחלתו בפסלות, לפום הסי"ד בתוס' שם, מה שייך תחלתו בפסלות גבי דיין. וצ"ל דכוונת התוס' היכא דתדיין ראה הגניבה, וכיון דהוי תחלתו בפסלות לגבי עדות, ולפי הראב"ד הנ"ל הוי פסול דמתפשט לעולם, אי"כ הסי"ד שבתוס' דפוסלו גם להיות דיין, ותירוץ התוס' דתחלתו בפסלות, מהווה פסול עולמי, מיהו רק לגבי עדות ולא לגבי דיינות. וכשר לדון לאחר סילוקו וכדלעיל. ועיין בזה. ר' בד קודש שם.¹

בתי' הגרע"קא (ח"א סימן צד) נסתפק בשני עדים הקרובים זל"ז בקורבא דאישות וראו ביחד עדות, ואח"כ נתרחקו לכאוי פסולים לעדות, מדין דתחב"פ וסופו בכשרות. או דאפ"ל כיון דכל אחד בפ"ע כשר, דהרי ביד כל דאפ"ל כיון אחד ללכת לב"ד והיה דינו כע"א, אלא דבעדותם ביחד, נתבטלה עדותן ע"י הגדה, ועתה דעדיין לא העידו, נשאר כאוי"א עד כשר, ויכולים עתה שנתרחקו להעיד ביחד ונחשבים לשני עדים, ולא מיקרי תחב"פ אא"כ פסול לגמרי, משא"כ ככה"ג דכ"א בפ"ע ה"י תחילתו ראוי להיות עד אחד, וליכא חסרון ככה"ג דתחב"פ וסופו בכשרות.

ומציין הגרע"קא שם להגהת אשר"י (פ"ד דשבועות סי' טו) וכדלהלן. הגמ' שבועות (לב, ב- לג, א) אומרת היו ב' כתי עדים, כפרה הראשונה ואח"כ כפרה השניה שתייהן חייבות, בשלמא שניה תתחייב דכפרה לה ראשונה

¹ מה שדברנו לעיל הוא בנידון תחלתו בפסלות וסופו בכשרות, והיכא דה"י תחלתו בכשרות, והעיד בפסלות, אם יכול להעיד אח"כ כשנתרחק. דהרי קיי"ל אם תחלתו (רא"י) בכשרות, וסופו (הגדה) בכשרות, אף דבינתיים ה"י קרוב, כשר. מיהו הנידון הכא היכא דהעיד בפסלות, אם יכול להעיד שנית כשנתרחק. הקצות סי' לג כתב דפסול מטעם כיון דה"י סופו (הגדה) בפסלות, נפסל לעולם. וצ"ב בסברתו, דברא' שייך לומר דמהווה פסול עולמי, אבל בהגדה, דל הגדה הראשונה, ותוכשר הגדה השניה. והקצות מביא עוד פירוש משום דעביד איניש לאחזוקי בדיבורי. או מטעם קם דינא. ר' בשי"ע ובנו"כ וביאורי הגר"א שם. ואכ"מ להאריך בזה.

(נמצא דהכת השניה הפסידוהו בכפירתן – רש"י) אלא ראשונה, אמאי, הא קיימא שני (ומה הפסידוהו הראשונים – רש"י) א' רבינא תביע כגון שהיתה שני בשעת כפירת הראשונה קרובין בנשותיהן, ונשותיהן גוססות, מהו דתימא רוב גוססים למיתה, קמ"ל השתא מיהא לא שכיב. ולכן הראשונה חייבת, כיון דבשעת כפירתם, הכת השני קרובים בנשותיהם ונשותיהן גוססות וכנ"ל. וכי הג"א שם דמיירי התם דקרובין בנשותיהן, תרי גיסי, הנשואים לשתי אחיות, ומיירי דבשעת ראיית העדות היו רחוקים, ואח"כ נשאו ב' אחיות, ונתרחקו, כשרים להעיד, דהוי תחלתו בכשרות וסופו בכשרות, ומשמע דאם נשותיהן גוססות וראו הגיסין עדות, אע"פ שהאחיות מתו, א"י להעיד דבעינן תחלתו וסופו בכשרות. חזי להדיא בדברי הג"א דבכה"ג מיקרי תחב"פ, אף דהנהו תרי גיסי, כל א' ראוי לעדות בפ"ע וכדלעיל.

וכי הגרע"קא שם דמדברי תוסי' שבועות שם ליכא ראייה, ד"ל דס"ל קרובים בנשותיהן היינו קרובים למלוה ולוה. בחידושי הריטב"א הביא דברי ר"ח "שהיתה כת שנייה קרובין בנשותיהן לאחד מבעלי דבר, ולהכי נקט שתייהן גוססות..." ולפי פירושו אין ראייה דבתרי גיסי מיקרי תחב"פ.

וכתב הגרע"קא דיש להביא ראייה ממה שכתב הבי"ש (סימן קסו סק"ב) דיבוס צ"ל בפני עדים, כמו קדושין וגיטין. ור' תוסי' ד"ה משום פריצותא, ובריטב"א ד"ה דרב מנגיד (קידושין יב, ב) נמי משמע כן. ור' ביאורי הגר"א בשו"ע אהע"ז שם אות ט. דמדויק מתוסי' שם דיבוס ל"ב עדי קיום. וצ"ב רב. וק' לכאורה הא דפרכי' במס' סוטה (כד, ב) דכוותה גבי שומרת יבם, בקדמה שכיבת היבם לבועל, לאו שומרת יבם היא אלא יבמה גמורה וק' הא משכח"ל בבא עלי' שלא בעדים, דלאו יבמה הוא, אלא שומרת יבם. וצ"ל דממנ"פ אי דליכא עדים, מנא ידעי' דקדמה שכיבתו, דילמא לא בא עלי'. ואף דמשכח"ל דבא עלי' ב' פעמים, ובכל פעם בפני ע"א, דלא חל היבוס, דלא מקרי עדי קדושין (בעדות מיוחדת), ולענין קדמה שכיבת בעל, מקרי עדים כמו הלואה אחר הלואה, וצ"ל דענין שתיית המים בכלל דיני נפשות נינהו, ולא מהני עדות מיוחדת.

ולפ"ז – כתב הגרע"קא שם – מוכח דשני עדים הקרובים בנשותיהם, מקרי תחב"פ, דא"כ הא משכח"ל דבא עלי' בפני שני עדים הקרובים בנשותיהם, ואח"כ נתרחקו, ומעידין דקדמה שכיבתו, דלענין יבוס ל"ה עדים, דבשעת היבוס היו קרובין בנשותיהם, ושפיר יכולים להעיד, אח"כ שנתרחקו, דקדמה שכיבתו, חזי דפוסלין מטעם תחב"פ.